

УДК 336.77:332.2

Ф. О. Журавка,

д.е.н., доцент, завідувач кафедри бухгалтерського обліку і аудиту,
ДВНЗ «Українська академія банківської справи НБУ», м. Суми

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ РЕЗЕРВІВ ЗА МІЖБАНКІВСЬКИМИ КРЕДИТАМИ

У статті розглянуто особливості формування та використання вітчизняними банками резервів за міжбанківськими кредитами, а також методичні аспекти їхнього обліку.

The paper analyzes the methodical essentials of accounting of interbank credits reserves formation, used by the Ukrainian banks.

Ключові слова: ризик, резерви, кредит, міжбанківський кредит, рахунки, облік, формування.

Keywords: risk, reserves, credit, interbank credit, accounts, accounting, formation.

Постановка проблеми. Для діяльності банків, як і для будь-яких підприємницьких структур, властива ризиковість здійснення багатьох активних операцій, що значною мірою впливає не лише на прибутковість, а й на ліквідність самих банків. Одним із головних видів активних операцій, що приносять найбільший прибуток, є кредитні операції, яким притаманна велика кількість ризиків. На підставі класифікації кредитного портфеля та врахування прийнятого забезпечення позик банк оцінює чистий кредитний ризик за кожною кредитною операцією і відповідний коефіцієнт резервування, який і визначає розрахункову величину спеціального резерву за кредитом. Ведення фінансового обліку формування і використання резервів за кредитними операціями банків регламентується Правилами бухгалтерського обліку формування і використання резервів у банках України, затвердженими постановою Правління НБУ від 11.06.2001 р. № 268.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Цікавими та корисними у дослідженні особливостей формування та використання вітчизняними банками резервів за міжбанківськими кредитами, а також методичних аспектів їхнього обліку є наукові праці І.А. Волкової, Н.П. Дребот, О.Е. Кузьмінської, В.І. Ричаківської, М.О. Сулими та інших. Проте окремі питання залишаються нерозкритими та потребують подальшого дослідження.

Метою статті є дослідження особливостей формування та використання вітчизняними банками резервів за міжбанківськими кредитами, а також методичних аспектів їхнього обліку.

Виклад основного матеріалу. Для отримання доходу банки прагнуть розмістити вільні кошти в банках-позичальниках, оскільки гарантія повернення позики з боку банків набагато вища, ніж з боку підприємств. Утім, міжбанківське кредитування повною відсутністю ризику не вирізняється.

Економічний ризик існує через об'єктивні економічні категорії конфліктності та невизначеності, відсутності повної інформації, неможливості здійснення точного прогнозу щодо цілого ряду параметрів економічних об'єктів і процесів, що аналізуються.

Класифікація ризиків в економічній літературі різноманітна, але в повсякденній діяльності міжбанківських кредитних операцій найчастіше виникають кредитний, процентний ризики та ризик ліквідності.

Кредитний ризик – це ймовірність непогашення банком-позичальником основного боргу та нарахованих відсотків за користування кредитом у визначений кредитною угодою строк.

Процентний ризик – це ризик змін процентних ставок за кредитами і вплив цих змін на рівень прибутків.

Розрізняють також позиційний і структурний процентні ризики. Позиційний ризик пов'язаний зі зміною процентних ставок, а структурний – це загальний ризик банку та відповідно його балансу в результаті коливання процентних ставок.

Ризик ліквідності – це ймовірна втрата банком ліквідності в разі зміни процентних ставок за кредитами.

Між поняттями «ризик» і «збиток» існує тісний зв'язок. Адже ризик вказує на можливість невиконання зобов'язань банком-позичальником, а збиток – фактичний розмір витрат, яких зазнає банк-кредитор. Існування ризику та можливість виникнення збитку зумовлюють потребу в захисті від нього. Цей захист може здійснюватися різними шляхами, одним з яких є формування резервів [1].

Резерви призначені для покриття ймовірних і непередбачених витрат.

Основною метою формування резервів банку є підвищення надійності та стабільності банківської системи, а також захист кредиторів і вкладників банку.

Розрізняють загальні та спеціальні резерви. Як правило, формування загальних резервів банку здійснюється за рахунок прибутку, розмір відрахувань має бути не меншим ніж 5% і не повинен перевищувати 25% регулятивного капіталу банку.

Спеціальні резерви створюються банками з метою відшкодування можливих збитків за кредитами, дебіторською заборгованістю, операціями з цінними паперами та іншими активами. Слід зазначити, що порядок формування таких резервів встановлює Національний банк України.

Для визначення розміру резервів, банкам слід враховувати такі чинники:

а) Фінансовий стан банку-позичальника:

- додержання обов'язкових економічних нормативів, передбачених нормативними актами Національного банку України;
- аналіз прибутків і збитків;
- аналіз якості активів і пасивів.

б) Виконання зобов'язань банку за кредитними операціями в минулому.

в) Кредитний рейтинг.

г) Забезпечення кредитної операції.

Банк-кредитор оцінює фінансовий стан банку-позичальника і перспективи повернення кредитів на підставі аналізу балансів у часі та звітів про фінансові результати діяльності банку-позичальника. Резерв формується для відшкодування можливих втрат на повний розмір чистого кредитного ризику за основним боргом, зваженого на відповідний коефіцієнт резервування.

Чистий кредитний ризик – це валовий кредитний ризик, класифікований за ступенем ризику і зменшений на взятє забезпечення.

Валовий кредитний ризик – це загальна заборгованість за кредитними операціями [2, 4].

Банки зобов'язані здійснювати розрахунок резервів під заборгованість протягом часу здійснення кредитної операції або укладення угоди на її здійснення.

Банк має визнавати зменшення корисності міжбанківського кредиту, якщо є об'єктивне свідчення зменшення їх корисності внаслідок однієї або кількох подій, які

відбулися після першого визнання цього кредиту, і така подія (або події) впливає (впливають) на попередньо оцінені майбутні грошові потоки, які можна достовірно оцінити.

Основними подіями, що свідчать про зменшення корисності міжбанківського кредиту можуть бути:

- фінансові труднощі позичальника;
- порушення умов договору (невиконання зобов'язань, прострочення сплати процентів або основної суми боргу);
- висока ймовірність банкрутства або фінансова реорганізація позичальника;

Банк визначає суму зменшення корисності як різницю між балансовою вартістю наданого кредиту, розміщеного вкладу (депозиту), та теперішньою вартістю попередньо оцінених майбутніх грошових потоків за цим активом.

Майбутні грошові потоки складаються з суми очікуваних платежів за основним боргом та процентами згідно з договором, суми прострочених платежів (основного боргу та процентів), суми коштів від реалізації застави згідно з відповідним договором (незалежно від ймовірності звернення стягнення на таку заставу) з урахуванням часу, необхідного для реалізації застави, та інших грошових потоків за наданим кредитом.

Формування резервів (зменшення корисності) банки зобов'язані здійснювати щомісяця [5].

Для обліку резервів, які створюють банки під заборгованість за міжбанківськими кредитами, в обліку призначений рахунок 1590 «Резерви під заборгованість інших банків за кредитними операціями», до якого відкриваються окремі аналітичні рахунки для обліку резервів під нестандартну та стандартну заборгованість інших банків за кредитними операціями, а також резерви під заборгованість за нарахованими доходами за міжбанківськими операціями та який кореспондує з рахунком 7701 АП «Відрахування в резерви під заборгованість інших банків».

За кредитом рахунку 1590 КА «Резерви під заборгованість інших банків за кредитними операціями» проводяться суми сформованих резервів чи його збільшення, а за дебетом – списання простроченої заборгованості або суми зменшення резервів.

Формування резервів за міжбанківськими кредитами здійснюється за рахунок витрат банку. Якщо резерв формується в іноземній валюті, то бухгалтерські проведення здійснюються з урахуванням офіційного курсу на день операції. Банк формує резерви в іноземній валюті за кожною валютою окремо. Переоцінка резервів в іноземній валюті від зміни курсів відноситься на балансовий рахунок 6204 «Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами».

Для обліку формування резервів за кредитними операціями Національним банком України передбачено рахунки 1490 КА «Резерви за наданими кредитами та виплаченими гарантіями» та 1491 АП «Рахунок технічних резервів за наданими кредитами», що кореспондують з рахунками 7700 АП «Відрахування в резерви за активами» та 7701 АП «Відрахування в технічні резерви за активами».

Облік заборгованості за знеціненими кредитами, що списана з балансових рахунків за рахунок резервів під нестандартну заборгованість, здійснюється за позабалансовими рахунками до часу її погашення або списання з обліку.

Списану кредитну заборгованість за основним боргом за рахунок резервів банк-кредитор має враховувати на позабалансовому рахунку 9610 А «Списана у збиток заборгованість за коштами на кореспондентських рахунках», 9611 А «Списана у збиток заборгованість за кредитними операціями», а нараховані, але не отримані проценти за списанною простроченою заборгованістю – на позабалансовому рахунку 9600 А «Списана за рахунок спеціальних резервів заборгованість за нарахованими доходами за операціями з банками». Як правило, банки зобов'язані продовжувати роботу з такими позичальниками щодо повернення ними боргу протягом періоду не меншого, ніж три роки. Якщо ж банк-позичальник не погасив заборгованість, то вона списується з позабалансових рахунків.

Банк відображає в бухгалтерському обліку часткове або повне погашення контрагентом раніше списаної за рахунок спеціального резерву суми безнадійної заборгованості такими проводками:

а) якщо безнадійну заборгованість було списано за рахунок резерву в поточному році:

- Дт 1200 А «Кореспондентський рахунок банку в Національному банку України», 1500 А «Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках»
- Кт 7701 АП «Відрахування в резерви під заборгованість інших банків»

б) якщо безнадійну заборгованість було списано за рахунок резерву в минулому році:

- Дт 1200 А «Кореспондентський рахунок банку в Національному банку України», 1500 А «Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках»
- Кт 6710 П «Повернення раніше списаної безнадійної дебіторської заборгованості за операціями з банками»; 6711 П «Повернення раніше списаної безнадійної заборгованості інших банків».

Одночасно за позабалансовими рахунками здійснюється така проводка:

- Дт 9910 (контррахунок);
- Кт 9610, 9611 (за основною сумою боргу), 9600 (за простроченими нарахованими доходами).

Станом на перше число кварталу банки зобов'язані розглядати кредитний портфель з метою оцінки кредитних ризиків. Вони створюють кредитні комітети, на яких розглядається інформація щодо оцінки кредитних портфелів і формування резервів.

Банківський надгляд Національного банку України постійно перевіряє звітність банків щодо правильності класифікації ними своїх кредитних портфелів та дотримання порядку створення і використання резерву.

У разі виявлення розбіжностей між даними банку і банківського надгляду Національного банку України банк зобов'язаний виправити відповідну звітність і за необхідності скоригувати розмір резервів на різницю, виявлену під час перевірки.

Ще один спосіб захисту від кредитного ризику – лімітування. Лімітом кредитування вважається загальна сума коштів, яку банк може надати банку-партнеру як кредит без забезпечення.

Існує певне лімітування, ініціатором якого є Національний банк України. Це нормативи кредитного ризику як складові економічних нормативів регулювання банківської діяльності. Як правило, ліміти встановлюються за окремими видами міжбанківських кредитів, за банками-позичальниками, за міжбанківськими кредитами загалом. Наприклад, ліміт може бути встановлений у грошовому вираженні як максимально допустимий розмір міжбанківських кредитів, наданих одному банку-позичальникові, або як максимально допустиме відношення суми наданих міжбанківських кредитів до загальної суми кредитного портфеля [4].

Висновки. Таким чином, кредитний ризик за міжбанківськими кредитами нижчий за ризик, що виникає у процесі кредитування інших позичальників. Однак банки можуть потрапити у скрутне фінансове становище та вчасно не повернути позику або збанкрутувати. З метою забезпечення доходності міжбанківських кредитних операцій належну увагу слід приділити ефективним методам захисту від кредитного ризику. Інакше банку не уникнути значних втрат за міжбанківськими кредитними операціями та банкрутства. При цьому особливо важливого значення у сучасних умовах набуває своєчасне та правильне облікове відображення резервів за міжбанківськими кредитами.

Список використаних джерел

1. Волкова І. А. Бухгалтерський облік у банках [Текст] : навч. посібник / І. А. Волкова, О. Ю. Калініна; – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 520 с. – ISBN 978-966-364-888-0.
2. Дребот Н. П. Операції Національного банку України та їх облік: навч. посібник [Текст] / Н. П. Дребот, Т. М. Бречко, О. М. Сарахман. – К. : УБС НБУ, 2007. – 391 с. – ISBN 5-94723-964-7
3. Кузьмінська О. Е. Організація обліку в банках : навч.-метод. посібник для самостійного вивч. дисципліни [Текст] / О. Е. Кузьмінська, В. Б. Кириленко. – К. : КНЕУ, 2002. – 282 с.
4. Ричаківська В.І. Розвиток методології бухгалтерського обліку в банках України [Текст] / В.І. Ричаківська // Бухгалтерський облік і аудит – №11 – 2007. – С. 32 – 42.
5. Сулима М.О. Бухгалтерський облік формування і використання резервів за міжбанківськими кредитами [Текст] / М.О. Сулима // Вісник УБС НБУ. – 2010. – № 3 (9). – 347 с. – С. 279 – 282.

Стаття надійшла до редакції 12.02.2013 р.

ТОВ "ДКС Центр"